

УДК 378(477):316.733'06

Галина Калінічева

Вища освіта України в контексті сучасних цивілізаційних змін

Проаналізовано зміни в освітній галузі, детерміновані викликами глобалізації, досліджено цінність освіти як соціального інституту в сучасних умовах, виявлено вплив цивілізаційних змін на університетську освіту, визначено проблеми та напрями модернізації національної вищої освіти з метою підготовки конкурентоспроможних фахівців.

Ключові слова: глобалізація, суспільство знань, Україна, вища освіта, модернізація, інтеграція, конкурентоспроможність.

In the article the changes in education determined by the challenges of globalization are analyzed; the value of education as social institution in modern situation is investigated; the effects of civilization changes on the university's education are determined; the main problems and trends of modernization of the national higher education aimed on better preparation of specialists able to competition are identified.

Keywords: Globalization, Society of Knowledge, Ukraine, Higher Education, Modernization, Integration, Competitiveness.

Кінець ХХ – початок ХХІ століття яскраво демонструє геополітичну спрямованість сучасного цивілізаційного процесу, яка визначається його глобалізацією. Трансформаційні зміни в сучасній історії людства призвели до формування «інформаційного суспільства», «суспільства знань», в якому головним ресурсом виступають знання й інформація, що впливають на подальший розвиток сучасної цивілізації. В умовах глобалізації освіта перетворилася на пріоритетний чинник суспільного поступу, а суспільство – на таке, що постійно навчається.

За переконанням одного з відомих теоретиків університетської освіти П. Скотта, глобалізація є найфундаментальнішим викликом, із яким стикнулася вища школа за всю тисячолітню історію свого існування і прямо стосується університетів, актуалізуючи завдання поширення національних культур, сприяючи стандартизації навчання (під впливом сучасних інформаційних технологій і появи глобальних дослідницьких мереж), а також обмежуючи бюджетні можливості розвинених країн, від яких залежить більша частина фінансування університетської освіти. На його думку, на університети чекає потужна робота, пов'язана із адаптацією до вимог епохи глобалізації [9, с. 3–4].

Становлення «суспільства знань» («інформаційного суспільства»), в якому висуваються принципово нові вимоги до рівня освіти та фахової підготовки спеціаліста, актуалізують проблему ролі і значимості вищої освіти і науки у суспільному житті і долі людини. Головним завданням сучасної вищої освіти, на думку експертів, постає формування глобальної компетенції [13].

У зарубіжній та вітчизняній соціогуманітаристиці достатньо ґрунтовно досліджено широкий спектр проблем глобалізації, становлення інформаційного суспільства та освітніх інновацій. Розробку кількох концепцій, автори яких прагнули побудувати пояснювальні моделі глобальних змін, було започатковано у другій половині ХХ століття. Це концепція «кінця історії» Ф. Фукуями, теорія «зіткнення цивілізацій» С. Гантінгтона, американоцентричні концепції З. Бжезинського і Г. Кіссінджера, універсальна світ-системна концепція розвитку людського суспільства І. Валлерстайна, розгляд глобальних змін через моделі постіндустріального (Дж. Белл), суперіндустріального (Е. Тоффлер), постекономічного (В. Іноземцев) та інформаційного суспільства (Й. Масуда).

Концептуальні підходи до визначення ролі і значення освіти у процесі цивілізаційного поступу людства, аналіз різноманітних проблем становлення постіндустріального, інформаційного суспільства зайшли своє висвітлення у роботах таких зарубіжних вчених, як К.-О. Аппель, Е. Дж. Блейклі, Г. Блуменберг, А. Бранденбургер, Дж. Бреккер, Ю. Габермас, І. Кірцнер, Дж. Мур, Х. Пантем, Ю. Пасс, Д. Поланд, М. Пор-

тер, Д. Прайс, С. Рікка, А. Рофе, М. Самміт, Дж. Сорос, Ф. Туй, М. Фуко, Е. Хансен, Й. Шумпетер, К. Ясперс та ін. Серед численних публікацій, в яких висвітлюються різноманітні проблеми розвитку національної системи вищої освіти на сучасному етапі, вартують особливої уваги роботи В. Андрущенка, В. Бакірова, Д. Дзвінчука, В. Журавського, М. Згуровського, К. Корсака, В. Кременя, В. Лугового, М. Михальченка, С. Ніколаєнка, М. Степка, В. Скотної, Ю. Сухарнікова, В. Ткаченка, Т. Фінікова та ін.

Сучасні дослідження переконують у глибинних зрушеннях в соціально-економічному розвитку сучасного суспільства, відмінними рисами якого називають зростання ролі інформації та інтелекту, заміну фізичної праці розумовою тощо [11, с. 12]. Тому метою статті є аналіз впливу цивілізаційних змін на зростання значимості вищої освіти в сучасному українському суспільстві та обґрунтування необхідності її системної модернізації.

У добу глобалізації суспільство, як і окрема людина, може бути стабільно успішним та ефективним лише перебуваючи у динамічному розвитку, здійснюючи ті чи інші зміни на користь соціального поступу. Суспільство, яке не тільки змінюється, але й орієнтується на ідеал цих змін, тобто на лідерство в цивілізаційному змаганні, потребує нових освітніх орієнтирів. За баченням М. Фуллана, «громадяни як індивідуально, так і колективно у контексті динамічних, багатокультурних, глобальних змін повинні бути здатними упродовж всього життя здійснювати зміни, а не реагувати на них» [12, с. 22–23].

У наш час під впливом глобалізаційних процесів характерною ознакою суспільного та індивідуального життя виступає постійне змагання людей, організацій і країн за оволодіння інформацією та операційними знаннями. Суттєвими рисами глобалізації на сучасному етапі виступають: 1) прогресуюче піднесення значущості високих інформаційних технологій та постіндустріальних принципів суспільного розвитку; 2) підвищення ролі інтелектуального капіталу та менеджменту, соціальних і гуманітарних чинників економічного прогресу; 3) утвердження пріоритетності базових засад сталого розвитку. Поряд із розширенням можливостей для людства, глобалізація для значної його частини несе в собі істотні загрози і виклики, зумовлюючи диференціацію країн на «цивілізаційний центр» і «периферійну зону», поглиблюючи їх розмежування в соціально-економічному розвитку. За цих умов, ключовим чинником для досягнення високого рівня міжнародної конкурентоспроможності стає вивільнення творчого потенціалу нації. «Економіка перетворюється в систему, яка функціонує на основі обміну знаннями» – зауважує С. Сіденко [8, с. 554].

Показовим у цьому контексті є рейтинг глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму, в

якому два індекси з дванадцяти віддзеркалюють стан економічного та інноваційного розвитку країни. Так, за індексом глобальної конкурентоспроможності у 2011–2012 рр. перші 10 місць посідали: Швейцарія, Сінгапур, Швеція, Фінляндія, США, Німеччина, Нідерланди, Данія, Великобританія, Японія. Україна, згідно цього рейтингу, посідає 82 місце з 142 країн: між Тринідадом і Тобаго (81 місце) та Намібією (83 місце). Зауважимо, що за такими показниками, як інфраструктура, Україна посідає 71 місце, охорона здоров'я та початкова освіта – 74, вища освіта та професійна підготовка – 51, розвиток технологій – 82, рівень інновацій – 74, а за кількістю абітурієнтів вузів Україна навіть увійшла в ТОП–10 країн, посівши 7 місце [16, с. 15–17]. Проте, говорити про конкурентоспроможність української вищої освіти, ймовірно, передчасно.

Необхідність підвищення конкурентоспроможності європейської економіки спонукала Європейський Союз до вироблення концепції Європи знань. Україна, обравши євроінтеграційну стратегію розвитку, зробила свій цивілізаційний вибір, у межах якого національна вища освіта орієнтується на європейські демократично – гуманістичні цінності, визнаючи тим самим подальший розвиток всієї країни.

Зауважимо, що у глобалізованому суспільстві освіта фактично постала особливо важливою цінністю, яка, у свою чергу, спирається на три взаємопов'язані блоки цінностей: 1) як цінність державна – освіта залежить від державної освітньої політики, тобто держава зацікавлена в розвитку освіти та наданні цій сфері пріоритетного державного значення; 2) як цінність суспільна – адже моральний, інтелектуальний, економічний та культурний потенціал кожного суспільства є основою громадянського суспільства – важеля громадянського контролю за державою; 3) як особистісна цінність [2]. З огляду на вищевикладене, цікавою видається думка японського дослідника Тайчі Сакаїя про те, що людство на сучасному етапі переходить до нового етапу цивілізації, в якому рушійною силою стають цінності, створювані знаннями, і саме тому цей етап він називає суспільством, яке базується на цінностях, створених знаннями. Здатність створювати, розповсюджувати, використовувати знання стає ключем до процвітання нації, тому інтелектуальний капітал став об'єктом запеклішої конкуренції [7].

Динамізм сучасних реалій об'єктивно обумовлює змінність, як надзвичайно важливу рису способу життя людини в XXI столітті. «Зміни всюдишні і безперервні, – пише М. Фуллан, – вони дошкуляють нам на кожному кроці. Водночас секрет зростання і розвитку полягає в тому, щоб навчитись, як поводитися із силами змін, використовуючи переваги позитивних і послаблюючи вплив негативних. Майбутнє світу – у навчанні» [12, с. 11]. Це детермінує направленість вищої освіти на необхідність формування особистості, налаштованої на сприйняття зміни як природної норми, а застою – як прикрого винятку.

За переконанням Д. Дзвінчука, «освіта має стати основним генератором соціальних цінностей і орієнтацій діяльності для кожної окремої людини та для суспільства в цілому, що здійснює випереджувальне проектування соціальних реальностей на багато років наперед. Інакше кажучи, потенціальні можливості розвитку людства, перш ніж актуалізуватися у реальних соціальних структурах, мають бути спроектовані в межах системи освіти та реалізовані в ціннісних орієнтаціях, когнітивних здатностях і мотивах поведінки людей, що створюватимуть ці соціальні реалії» [3, с. 468]. У матеріалах ПРООН «Доповідь про людський

розвиток 2013» вказується, що освіта, яка підвищує самооцінку людей та дозволяє їм знаходити найкращі робочі місця, брати участь у суспільно-політичному житті та громадських дебатах, є одним з найпотужніших інструментів досягнення рівності у сучасному світі [17, с. 9].

В умовах сьогодення університет, який Д. Белл вважав головним соціальним інститутом сучасного суспільства, значно розширив свої функції. Він є провідним інститутом у галузі фундаментальних наукових досліджень, ствердився як інститут забезпечення суспільних потреб у висококваліфікованих кадрах та став рушієм у розвитку вищої освіти тощо [1, с. 334–335]. Поліфункціональні університети К. Керр називає мультиверситетами, які, на його думку, є особливими інтелектуальними містами, що відіграють вирішальну роль для оточуючого соціокультурного простору [14]. Приділяючи особливу увагу ролі наукового знання, Д. Белл наголошував на необхідності належної організації саме університетської науки, в якій найголовнішою діючою особою є професіонал, освіта і досвід якого відповідають викликами часу [1, с. 159–171].

Аналізуючи вплив глобалізації на сучасні університети, Дж. Левін виокремив дванадцять аспектів впливу: інтернаціоналізація (студентів, навчальних планів); скорочення фінансування громадського сектору; взаємодія у приватному секторі; електронні технології, комунікації у реальному часі; продуктивність і ефективність; зовнішня конкуренція; реструктуризація; зміни у трудовій сфері; втручання держави; професійна підготовка; партнерство; коммодифікація [15, р. 383].

Серед викликів сучасній вищій освіті фахівці називають: масифікацію (зростаючий попит на вищу освіту); прагматизацію (трансформацію цілей і цінностей вищої освіти); невизначеність місця вищої освіти у суспільній структурі та соціальних відносинах; змінювана роль держави, загроза зниження ролі відповідальності держави за сферу вищої освіти; маркетизація (впровадження у галузь вищу освіту ринкових відносин); висока ступінь нерівності серед установ вищої освіти [5, с. 17].

На жаль, ознакою українського сьогодення є втрата освітнього потенціалу й деінтелектуалізація праці, що є результатом не лише трагічної історії українського народу попередніх десятиріч, але й непродуманої соціально-економічної політики 1990-х років. Це виявляється у приниженому статусі інтелектуальної праці (насамперед, творчої й гуманітарної), еміграції найкращих спеціалістів, руйнації наукових шкіл, зниженні рівня освіченості населення, трудової та навчальної мотивації, кризі трудової етики, деформованій структурі зайнятості населення, зниженні моральності тощо. Ускладнює ситуацію і той факт, що вітчизняна система вищої освіти занадто повільно реагує на зміну потреб суспільства у підвищенні якості людського капіталу. Поступово у країні розвивалися диспропорції між освітою, наукою та економікою і наростали тенденції відставання вищої освіти від внутрішніх потреб держави і світових процесів у цій сфері [4]. Згідно опитування, проведеного у жовтні 2013 року, третина українців не вірять в якість національної вищої освіти і вважають її рівень низьким [10].

За даними національного фонду фундаментальних досліджень США, протягом останніх 10 років вища освіта і наука України, за сукупними показниками, перемістилася з 32-го на 41-е місце у світі і почала поступатися навіть Кембриджському університету. Зокрема, протягом останнього десятиріччя Україна за кількістю наукових публікацій

з високим імпаکت-фактором швидко втрачала свої позиції приблизно з темпом 3,6 % на рік. Зниження якості підготовки фахівців вищою школою почало безпосередньо впливати на втрату конкурентоспроможності країни у світі.

Хоча загальний рівень освіти населення України є достатньо високим, що дає змогу впевнено адаптуватися до умов ринку, існуючі нині проблеми полягають у тому, що освітній рівень населення є структурно неоднорідним, а в деяких базисних галузях суспільного виробництва він не відповідає середньому рівню вимог науково-технічного прогресу. Це зумовлює необхідність проведення науково обґрунтованої і виваженої державної політики, спрямованої на модернізацію вищої освіти України та створення сприятливих умов для інвестування в людський капітал.

Нині глобалізація ставить суспільний прогрес будь-якої країни у більшу залежність від загальнолюдського прогресу, аніж раніше. Лише ті країни, які активно співпрацюють з усім світом, можуть забезпечити власний динамічний розвиток. Необхідною умовою для цього є наявність однотипних за своїм характером відносин із іншими країнами та підготовленість громадян країни до функціонування у глобальному просторі. Тому одним із важливих завдань вищої освіти України на сучасному етапі постає необхідність формування глобалістичної людини, спроможної успішно реалізувати набуті знання, досвід і особистісний потенціал у глобальному просторі. Цьому має сприяти належна гуманітарна й світоглядна підготовка у вищому навчальному закладі, яка б формувала здатність до об'єктивної оцінки соціального буття, комунікативні навички, мотивувала до вивчення іноземних мов.

Важливою складовою підготовки глобалізованого фахівця в українських вузах в умовах цивілізаційних змін має стати розуміння важливості виховання патріотизму, національної консолідації та суспільної згуртованості. Адже глобалізація не тільки зближує країни і народи, а й загострює конкуренцію. За цих умов лише країна, де об'єднаний народ, який розуміє свої національні інтереси, зможе відстояти їх, а через це створить і передумови для кращого життя. «Тому патріотизм – не тільки є самоцінним, а й шляхом до кращого життя» – констатує В. Кремень [6, с. 4].

Попри те, що останніми роками у розвитку вищої освіти України спостерігалось зростання прогресивних тенденцій, які, зокрема, виявляються у збільшенні обсягів та вдосконаленні структури підготовки студентів, існує також і низка проблем, детермінованих недостатністю фінансових ресурсів, нерівномірністю розвитку вищої освіти у регіональному вимірі, нерівністю громадян у доступі до безоплатної вищої освіти, складнощами працевлаштування випускників ВНЗ, а також тим, що значна частина їх працює не за спеціальністю або перенавчається (здобувають другу вищу освіту) одразу після закінчення основного навчання.

Тому на початку третього десятиріччя незалежності України прийшло розуміння громадськості у необхідності переорієнтації національної системи вищої освіти і науки на підготовку людського капіталу, здатного забезпечити інноваційний розвиток країни за рахунок тісної взаємодії вищої освіти, науки, бізнесу та влади. Модернізація національної вищої освіти відповідно до глобалізаційних викликів часу – комплексне завдання. Воно включає інноваційні підходи до проблем фінансування та самофінансування освітніх закладів; модернізацію управління як всієї системи вищої освіти, так і окремими її закладами; постійне підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу; забез-

печення академічної і трудової мобільності студентства; зміну форм, методів і підвищення якості навчання студентів; перегляд кількості напрямів підготовки бакалаврів та професійної структури підготовки магістрів тощо. За умов інтернаціоналізації і глобалізації соціально-економічного розвитку пріоритетного значення набуває належне організаційне і фінансове забезпечення випереджувального розвитку наукомістких освітніх галузей.

Серед основних завдань національної вищої освіти на наступне десятиліття варто вказати на необхідність забезпечення високої якості освітніх послуг та сприяння вирівнюванню освітнього потенціалу в регіонах. Зокрема, підтримуючи принципи університетської автономії, держава має бути зацікавленою в існуванні центрів незалежної думки, здатних продукувати критичні знання, озброївшись якими, вона змогла б забезпечувати подальший прогрес суспільства. Партнерство між владою й академічною спільнотою дозволить країні здійснити найсміливіші та найважливіші перетворення.

Поділяючи підходи М. Згуровського щодо концептуальних засад реформування національної системи вищої освіти на сучасному етапі [4], нам бачиться, що сьогодні Україна прагне знайти оптимальний для себе шлях модернізації освіти серед наявних трьох основних концепцій. Перша, традиційна, спрямована на оволодіння базовими знаннями, уміннями й навичками. Друга, раціоналістична, націлена на засвоєння знань як упорядкованої сукупності об'єктивних фактів через застосування комп'ютерної техніки. Третя, гуманістична, вбачає сенс освіти як необхідну умову особистісного самоствердження людини, відповідно до її унікальних здібностей. Ця остання концепція і набуває в Україні все більшого поширення, не відкидаючи, здебільшого, певних елементів двох попередніх.

Отже, модернізація системи вищої освіти та підвищення якості професійної підготовки фахівців в Україні є важливою соціокультурною проблемою, вирішення якої полягає у приведенні національної вищої освіти у відповідність до нових вимог глобалізованого суспільства. Це, в свою чергу, потребує розробки державними структурами, які визначають і здійснюють освітню політику, стратегії дій щодо потреб суспільства і ресурсів держави, створенні освітянських програм, необхідних для економічного та соціального розвитку України, а також індивідуального та культурного самовираження особистості в суспільстві.

Оновлення системи вищої освіти має забезпечити її ефективне функціонування, рівність доступу до неї, якості надання освітніх послуг і працевлаштування за здобутою спеціальністю. Цьому має слугувати впровадження в навчальний процес інноваційних, прогресивних освітніх технологій, здатних адекватно реагувати на потреби часу, сприяти піднесенню інтелектуальної діяльності, підвищенню рівня інформатизації суспільства та створення конкурентоспроможної системи освіти.

За нашим переконанням, вищезазначені заходи могли б прислужитися становленню конкурентоздатної національної соціально-орієнтованої економіки, формуванню конкурентоспроможного людського капіталу в системі національної вищої освіти, розвитку правової держави, громадянського суспільства та «суспільства знань» на засадах загальноцивілізаційних цінностей, піднесення творчого та інтелектуального потенціалу людини.

Таким чином, нарощування інтелектуального потенціалу українського суспільства має стати вирішальним чинником

підвищення конкурентоспроможності національної економіки та забезпечення національного добробуту держави і громадян, запорукою економічної та суспільно-політичної модернізації країни, вагомою складовою національної безпеки, а також сприяти суспільному прогресу, соціальній рівновазі та розвитку знань, освітньо орієнтованої особистості.

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Дэниел Белл. – М.: Academia, 1999. – 783 с. 2. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века: (В поисках практико-ориентированных образовательных концепций) / Б. С. Гершунский. – М.: Совершенство, 1998. – 608 с. 3. Дзвінчук Д. І. Освітня складова соціогуманітарної політики держави / Д. І. Дзвінчук, А. В. Мазак, Г. Є. Стасюк // Гілея: науковий вісник: збірник наукових праць / гол. ред. В. М. Вашкевич. – К.: ВІР УАН, 2011. – Випуск 44. – С. 465–468. 4. Згуровський М. Вища освіта на зламі суспільного розвитку [Електронний ресурс] / М. Згуровський // Дзеркало тижня. – 2013. – 8 лютого. – № 5. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/EDUCATION/vischa-osvita-na-zlami-suspilnogo-rozvitku.html>. 5. Никольский В. Глобальное образование: пределы либерализации / В. Никольский // Высшее образование в России. – 2004. – № 8. – С. 17–25. 6. Кремень В. Г. Освіта в структурі цивілізаційних змін / В. Г. Кремень // Освіта. – 2010. – № 47–48 (5430–5431). – С. 4. 7. Сакайя Т. Стоимось, создаваемая знанием, или История будущего / Тайичи Сакайя // Новая постиндустриальная волна на Западе [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://iir-mp.narod.ru/books/inozemcev/page_1337.html. 8. Сиденко С. В. Человеческие ценности в глобализующемся мире / С. В. Сиденко // Идентичности и ценности в эпоху глобализации / Институт мировой экономики и международных отношений НАН Украины. – К.: Наукова думка, 2013. – 603 с. 9. Скотт П. Глобализация и университет / П. Скотт // ВВШ «Alma Mater». – 2000. – № 4. – С. 3–8. 10. Третий украинцев не верят в качество высшего образования [Электронный ресурс] // Сегодня. – 2013. – 2 ноября – Режим доступа: <http://www.segodnya.ua/life/education/Tret-ukraincev-sovsem-ne-veryat-v-kachestvo-vysshego-obrazovaniya-472489.html>. 11. Фукуяма Ф. Великий разрыв / Пер з англ.; Под ред. А. В. Александровой. / Френсис Фукуяма – М.: ООО Издательство «АСТ»: ЗАО НПП «Ермак» 2004. – 476 с. 12. Фуллан М. Сили змін. Вимірювання глибини освітніх реформ / Майкл Фуллан. – Львів: Літопис, 2000. – 269 с. 13. Brustein W. I. The Global Campus: Challenges and Opportunities for Higher Education in North America // Journal of Studies in International Education. – Fall/Winter – 2007. – Vol. 11. – No. 3/4. – P. 382–391. 14. Kerr C. A Critical Age in the University World // Europe Y. of Ed. Abington, 1987. – Vol. 22. – No 2. 15. Levin J. S. Missions and Structures: Bringing Clarity to Perceptions about Globalization and Higher Education in Canada // Higher Education. – 1999. – № 37(4). – P. 377–399. 16. The Global Competitiveness Report 2011–2012 [Electronic resource]. – Access mode: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2011-12.pdf. 17. UNDP. Human Development Report 2013. Summary [Electronic resource]. – Access mode: http://hdr.undp.org/en/media/HDR2013_EN_Summary.pdf.

УДК (001.31+37.0):008(477)

Едуард Юрченко

Українська наука та освіта як фундамент стратегії випереджального розвитку для України

У статті розглядаються перспективи реалізації стратегії випереджального розвитку з опорою на українську науку та освіту. На підставі загальносвітової ситуації та соціально-економічного становища України аналізуються перспективи радикальних реформ в галузі науки та освіти.

Ключові слова: інновації, випереджальний розвиток, наука, освіта, інтелектуальний капітал, економіка знань

In the article the strategy of leading development based on Ukrainian science and education and perspectives of its realization are observed. Basing on the world experience and Ukrainian social-economical situation, the perspectives of radical reforms in the field of science and education are analyzed.

Keywords: Innovations, Leading Development, Science, Education, Intellectual Capital, Economy of Knowledge.

Сьогодні Україна опинилась перед низкою важливих та небезпечних викликів. Тематика та обсяг нашого дослідження не дозволяють докладно перераховувати їх, але майже всі вони так чи інакше пов'язані з головною проблемою, з якою зіштовхнулася Україна в сучасному високо динамічному світі. Назва цієї проблеми – відставання. Комплексне відставання в різноманітних сферах соціально-економічного та культурного життя. Особливого трагізму становище України набуває через те, що вона залишається розвинутою країною як за своїм потенціалом, так і за очікуваннями населення. Це звучить парадоксально, але не варто забувати, що ці обставини зачінають для нас можливі для країн «Третього світу» шляхи. Відповідно Україна приречена бути розвинутою країною, єдиною альтернативою цьому є колапс з перспективою загибелі в прямому розумінні цього слова. Крім того, не варто забувати про геополітичні аспекти проблеми. На найближчі десятиріччя наша країна приречена на протистояння з державою, яка набагато перевищує її за кількісним потенціалом, і єдиною альтернативою поразки є досягнення переваги за якісними показниками, притому переваги абсолютної. Єдиним шляхом до цього є страте-

гія випереджального розвитку, яка вимагає комплексного застосування.

Для початку визначимо, чим власне є стратегія випереджального розвитку: «...випереджальним є розвиток, який передбачає постійне підвищення рівня потенціалу підприємства та пошук перспективних напрямків його реалізації, що призводить до кардинальної зміни самого підприємства, його концепції функціонування та місця серед інших суб'єктів господарювання, а також передбачає перехід на новий цикл розвитку.

Базуючись на цьому визначенні, необхідно визначити, що ж саме має випереджати підприємство в своєму розвитку. Враховуючи, що характеристиками випереджального розвитку є інноваційність, радикальність та циклічність, то можна зробити висновок, що об'єктом випередження є саме науково-технічний прогрес. Адже НТП передбачає безперервний процес розвитку науки та техніки, еволюційні та революційні форми вдосконалення технологічних методів та засобів виробництва, що обумовлені значними якісними змінами та являє собою цілісну циклічну систему. Саме НТП лежить в основі розвитку будь-якої економіки та суспільства в цілому і передусє зміні періодів цього розвитку» [6, с. 8].